

Saxo Grammaticus, Gesta Danorum, Danmarkshistorien

Fortale

1,1 Eftersom andre nationer plejer at bryste sig af deres store bedrifter og fryde sig ved mindet om deres forfædre, kunne den danske ærkebiskop Absalon, der altid selv glødede af iver efter at forherlige vores fædreland, ikke bære tanken om at dette land skulle snydes for den form for berømmelse og eftermæle. Og da alle andre takkede nej til opgaven, blev det til at han pålagde mig, den ringeste af sine folk, det hverv at forme danskernes bedrifter til et historisk værk og med utallige opfordringer nødte mig med min beskedne forstand til at give mig i kast med et arbejde der oversteg mine evner. For hvem skulle ellers skrive om de bedrifter der er blevet udført i Danmark - et land der først for nylig er blevet indlemmet i den almindelige kirke og inden da lå passivt hen, uden adgang til det latinske sprog eller til religionen. Og senere da kirken, og dermed kendskabet til latin, kom hertil, blev uvidenhed kun afløst af ugidelighed, og så var dovenskaben lige så stort et problem som ukyndigheden havde været. Det er grunden til at jeg - så ringe jeg end er - har valgt ikke at afslå hvad han bad mig om, men at anstrenge mig over evne, selvom jeg var mig bevidst at jeg ikke var den omtalte byrde voksen. For når vores naboer havde deres optegnelser om fortiden at glæde sig over, skulle man ikke kunne sige at vores folks ry lå skjult under lang tids glemsel og ikke havde sine skriftlige mindesmærker. Da jeg således var tvunget til at lægge mine uøvede skuldre under en byrde som ingen af tidligere tiders forfattere havde bundet an med, og ikke turde sidde ordren overhørig, har jeg adlydt - om ikke dygtigt så dristigt - og den selvtillid mine begrænsede evner ikke kunne give mig, har jeg i stedet hentet i bevidstheden om at så stor en mand havde opfordret mig til det.

(...)

1,3 Nu ønsker jeg ikke at nogen skal være i tvivl om at oldtidens danskere når de havde udført prægtige heltegerninger, i deres helhjertede stræben efter hæder og berømmelse, efterlignede romernes litteratur og ikke blot beskrev deres egne storslåede bedrifter i en udsøgt form for komposition, en art versdigtning, men også fik deres forfædres bedrifter, der var udbredt i sange på modersmålet, indhugget på sten og klipper med deres eget sprogs bogstaver. Disse spor har jeg

holdt mig til som var det bøger fra oldtiden, og jeg har gengivet deres mening i en tro oversættelse, hvor vers er oversat til vers. Min fremstilling er bygget på disse tekster, og der er altså, som man kan forstå, ikke tale om noget der er strikket sammen for nylig, men om noget der stammer fra oldtiden. Nærværende værk lover nemlig ikke smukt klingende snak, men pålidelig oplysning om fortiden. Hvor meget historieskrivning kunne mennesker med disse evner ikke have fremstillet hvis de havde slukket deres skrivetørst med latinkundskaber - i betragtning af at de, selv uden kendskab til det romerske sprog, havde en sådan trang til at videregive mindet om deres bedrifter at de greb til kæmpemæssige stenblokke i stedet for bøger og brugte klippesider som bogsider?

1,4 Heller ikke de flittige islændere skal her forbigås i tavshed. Disse folk har, fordi deres jord fra naturens hånd er så ufrugtbar, intet grundlag for pragt og luksus og fører konstant en tilværelse i nøjsomhed, hvor de ofte bruger hvert øjeblik af deres liv på at opdyrke kendskabet til andres bedrifter - og derved opvejer deres armød med ånd. For dem er det en stor fornøjelse at kende og viderebringe alle folkeslags historie, for i deres øjne er det lige så glørværdigt at beskrive andres dyder som at demonstrere sine egne. De skatte af historiske vidnesbyrd de har opbygget, har jeg med stor interesse gransket, og en ikke ubetydelig del af nærværende værk er udfærdiget på grundlag af deres beretninger. Jeg har absolut værdsat at kunne rådføre mig med folk som jeg vidste havde så indgående et kendskab til fortiden.

1,5 Men i lige så høj grad har jeg fulgt Absalons beretninger og bestræbt mig på med lydhør ånd og pen at samle både det han selv har foretaget sig, og det han har hørt fra andre, for jeg har modtaget hans ærværdige fortælling som en slags guddommelig belæring.

Kong Amled

6,4 Nu tilbragte han tre år i krig med mange store bedrifter, og i de år satte han de fornemste trofæer og en udsøgt del af sit bytte fra til Rørik for at få et nærmere venskab med ham. Det blev til et fortroligt forhold, som satte ham i stand til at blive gift med kongens datter Gerud, og med hende fik han sønnen Amled.

6,5 Al den medgang gjorde Fenge så misundelig at han besluttede sig for at falde ham i ryggen. Ikke engang for sine nærmeste kan den gode vide sig sikker. Så snart han fik en lejlighed til at myrde broderen, tilfredsstillede han sine

morderiske lyster med blodig hånd. Og til brodermordet føjede han blodskam, for han overtog også sin dræbte brors kone. Har man først tilladt sig en misgerning, styrter man hovedkulds imod den næste: den ene bærer kimen til den anden i sig. Og han var fræk nok til at lægge et snedigt slør over sin grufulde handling og udtænke en undskyldning for sin forbrydelse der fik den til at ligne en god gerning, og maskerede mordet som en hellig pligt. Han sagde nemlig at Gerud, der ellers var så mild og god af væsen at hun aldrig havde gjort noget menneske det mindste fortræd, havde været offer for et voldsomt had fra sin mands side. Det var for at frelse hende han havde dræbt sin bror, for han mente det var uværdigt at en så enestående blid kvinde, som der ikke var ondt skabt i, skulle finde sig i uforskammet opførsel fra sin mand. Og det havde han også held til at bilde folk ind. For ved et fyrstehof, hvor man til tider favoriserer hofnarre og hædrer bagvaskere, der tror man gerne på en løgn. Og Fenge var ikke bange for at bruge sine morderhænder til syndige favntag og begå dobbelt helligbrøde med en og samme ugerning.

6,6 Da Amled så det, blev han bange for at vække sin onkels mistænksomhed hvis han opførte sig for fornuftigt, så i stedet gav han sig til at spille dum: han lod som om hans forstand havde taget alvorligt skade, og på den snedige måde lykkedes det ham ikke alene at skjule sin gode forstand, men også at redde livet. Dag efter dag lå han sløv og ugidelig ved sin mors møgbeskidte ildsted og væltede sig i det modbydeligste skidt og møg på gulvet. Det oversmurte ansigt med den skidne farve var et billede af vanvid og latterlig dumhed. Alt hvad han sagde, virkede forrykt, alt hvad han gjorde, tydede på dyb sløvhed. Kort sagt: man ville ikke kalde ham en mand, men en komisk vanskabning, fostret af en afsindig skæbne. Tit sad han ved ildstedet og rodede med hænderne i gløderne mens han lavede trækroge og hærkede dem i ilden. I enden udstyrede han dem med en slags modhager så de kunne holde bedre fast. Når han blev spurgt hvad det var han foretog sig, svarede han at han lavede spidse våben til at hævne sin far. Og det svar blev der grinet en hel del ad, for ingen havde andet end hån tilovers for hans latterlige, formålsløse beskæftigelse - til trods for at netop den siden hen hjalp ham til at gennemføre sine planer.

6,7 Men dette kunstfærdige arbejde gav de mere skarpsindige af dem der så det, en første mistanke om at han var mere udspekuleret end som så. For netop hans flid med dette ydmyge arbejde tydede på skjulte evner for håndværk, og ingen kunne rigtigt tro på at en mand der arbejdede så elegant med sine hænder,

kunne være evnesvag. Og dertil kom at han havde gjort sig det til en vane at samle disse stokke med de svedne spidser i en bunke som han vågede over med den største omhu. Derfor var der dem der holdt på at der slet ikke var noget i vejen med hans forstand, og forestillede sig at han skjulte sin kløgt under en påtaget enfoldighed og gemte dybere hensigter og planer bag dette udspekulerede røgslør. Den sikreste måde at afsløre ham på ville være at pudse en blændende smuk kvinde på ham et eller andet afsides sted og lade hende forføre ham. For mennesket har fra naturens side så stærke erotiske drifter at ingen snedige kneb kan holde dem skjult. Og også i dette tilfælde ville trangen være for voldsom til at han på nogen listig måde kunne holde den tilbage, så hvis hans sløvhed var fingeret, ville han straks når lejligheden gav sig, følge sine lyster. Altså fik de fat på nogle folk der kunne tage ham med langt ind i skoven og udsætte ham for en fristelse af den slags.

6,8 Blandt disse mænd var der tilfældigvis en plejebroder til Amled, som ikke havde glemt hvordan de var blevet opdraget sammen. For ham vejede mindet om deres fælles barndom tungere end den ordre han her fik, så når han nu optrådte blandt Amleds udvalgte ledsagere, var det snarere i håb om at advare ham end for at lokke ham i baghold. Han var nemlig ikke i tvivl om at hvis Amled røbede den mindste antydning af fornuft - og især hvis han åbenlyst gik i seng med en pige - ville det være ude med ham. Det var også Amled selv udmærket klar over, så da han fik besked på at stige til hest, anbragte han sig med vilje sådan at han vendte ryggen til hestens hoved og ansigtet mod halen. Og seletøjet lagde han om halen som om han havde tænkt sig at styre hesten i den ende når den fór af sted. Med den slags udspekulerede påfund lykkedes det ham at slippe uden om anklens list og forpurre hans lumske planer. Det var et virkelig grinagtigt syn da hesten kom galoperende uden seletøj, med en rytter der styrede den ved halen.

6,9 På vejen mødte Amled en ulv i et krat, og da hans ledsagere påstod at det var en ung hest han havde set, lod han en bemærkning falde om at den slags var der ikke for mange af i Fenges tjeneste - en dæmpet, men vittig kritik af hvordan onklen brugte sine rigdomme. Da de andre udbrød at det jo var et helt fornuftigt svar, erklærede han at han med vilje havde talt sådan for at man ikke skulle kunne sige om ham at han løj. Folk skulle helst tro om ham at han aldrig kunne finde på at lyve, og derfor blandede han sine listigheder sammen med sandhed på en sådan måde at han holdt sig til sandheden når han talte, men

uden at det sande han sagde, afslørede hvor klart han tænkte.

6,10 Senere, da de gik langs stranden, faldt hans ledsagere over roret fra et sunket skib, og da de sagde at det var en kæmpemæssig kniv de havde fundet, svarede han: "Ja, den kan skære en enormt stor skinke!" - Og dermed tænkte han naturligvis på det umådelige hav, som det vældige ror passede godt til. Noget lignende skete da de kom forbi nogle klitter: her forsøgte de at bilde ham ind at sandet var mel, hvortil han svarede at det var malet når stormene piskede havet op. De andre roste hans svar, og han forsikrede selv at det var meget kløgtigt sagt. For at være sikre på at han turde give sine lyster frit løb, efterlod de ham med vilje på et øde sted, hvor han så stødte på pigen - hun dukkede tilsyneladende tilfældigt op, men var i virkeligheden udsendt af hans onkel. Han ville også have forgrebet sig på hende hvis ikke hans plejebroder med et lydløst tegn havde givet ham et praj om at det var en fælde. For da han overvejede hvordan han bedst kunne få en hemmelig advarsel frem og holde den unge mands risikable lidenskaber tilbage, fandt han et strå på jorden og stak det fast i bagkroppen på en bremse der fløj forbi. Den sendte han derpå af sted i den retning hvor han vidste Amløde befandt sig - hvorved han gjorde den intetanende unge mand en stor tjeneste. Og tegnet blev opfattet med lige så stor skarpsindighed som det var afsendt. For da Amløde fik øje på bremsen og ved nærmere eftersyn opdagede strået som den bar bagi, gik det op for ham at dette var en tavs advarsel mod forræderi. Mistanken om at han var på vej i en fælde, skræmte ham, og for at kunne gennemføre sit forehavende uden risiko tog han pigen i sine arme og bar hende langt ud i en uvejsom mose. Da han havde haft samleje med hende, bad han hende indtrængende om ikke at fortælle det til nogen. Det lovede hun lige så ivrigt som han bad om det. Pigen følte nemlig fra gamle dage stor hengivenhed for Amløde, for de var barndomsvenner og havde som børn haft de samme opdragere.

6,11 De fulgte ham nu hjem igen, og da de begyndte at lave skæg med ham og spurgte om han havde været i seng med pigen, indrømmede han at han havde forgrebet sig på hende. De spurgte så også hvor han havde gjort det, og hvad han havde haft at ligge på, og dertil svarede han at han havde ligget på hoven af en hest, kammen af en hane og taget af et hus. Da han skulle ud og sættes på prøve, havde han nemlig taget nogle stumper af hver af disse ting med for ikke at være nødt til at lyve. De ord vakte stor moro blandt de omkringstående - på trods af at han med sin morsomhed ikke havde fjernet sig det mindste fra

sandheden. Også pigen blev spurgt ud om sagen, men hun hævdede at han intet havde foretaget sig i den retning, og det svar troede de på, særlig fordi ingen af ledsagerne havde set hvad der var foregået. På det tidspunkt ville den mand der havde sat mærke på bremsen, vise Amler at det var ham han kunne takke for den list der havde reddet hans liv, og derfor sagde han at han for nylig havde gjort ham en ganske særlig tjeneste. Og den unge mands svar var ikke så tosset: for at forsikre sin hjælper om at han værdsatte hans indsats, fortalte han at han havde set et eller andet der kom flyvende i en vældig fart med et strå, og med en avne i bagen. Det svar fik de andre til at brøle af grin, mens Amlers hjælper godtede sig fordi det var så kløgtigt.

6,12 Sådan satte det unge menneske dem alle sammen til vægs. Ingen kunne finde nøglen til hans skjulte hensigter, og nu erklærede en af Fenges venner, der var mere opblæst end snedig, at de der gammelkendte numre slet ikke var nok til afsløre så kringlet og durkdreven en begavelse. Han havde alt for stor viljestyrke til at bide på den slags lette prøver, og over for hans indviklede komediespil skulle man derfor ikke bruge simple fristelser. Så nu havde han, sagde han, tænkt dybere over sagerne og fundet på en mere spidsfindig fremgangsmåde, der ikke var svær at udføre og ville være yderst effektiv til at finde ud af det de ville vide. Fenge skulle sørge for at være af vejen, under påskud af at han havde vigtige forretninger at gøre; og imens skulle Amler lukkes inde alene med sin mor i hendes sovekammer, hvor der i forvejen, uden at nogen af dem vidste af det, var placeret en mand der fra et mørkt hjørne skulle høre nøje efter hvad de sagde til hinanden. For hvis sønnen var ved sin forstands fulde brug, ville han ikke betænke sig på at tale åbent over for sin mor, og ikke være bange for at betro sig til sit eget ophav. Manden tilbød meget ihærdigt selv at påtage sig opgaven som spion, for det skulle ikke se ud som om han kun kunne udtænke planerne, men ikke føre dem ud i livet. Fenge blev begejstret over ideen og lod straks som om han tog af sted på en lang rejse.

6,13 Manden der havde foreslået planen, sneg sig nu ind i det værelse hvor Amler skulle lukkes ind sammen med sin mor, og gemte sig under sengehalmen. Men Amler vidste godt hvordan man undgik fælder. Han var nemlig bange for at væggene skulle have ører, og kastede sig derfor først ud i sine sædvanlige fjollerier: galede i vilden sky som en hane, baskede armene sammen som vinger og sprang op på sengen hvor han gav sig til at hoppe frem og tilbage for at mærke om der skulle gemme sig noget nedeunder. Og da han mærkede en bule under

fødderne, stak han efter den med sværdet og ramte manden dernede, hvorpå han trak ham frem fra hans skjulested og dræbte ham. Liget skar han i stykker som han kogte og hældte ud gennem den åbne latrin så svinene kunne æde dem, og sådan lod han mandens ynkelige lemmer ende mellem skidt og lort.

6,14 Så snart han på denne måde var sluppet uden om fælden, vendte han tilbage til værelset. Og da hans mor nu gav sig til at hyle og jamre over sin debile søn, lige op i hans åbne ansigt, udbrød han: "Modbydelige kvindemenneske! Tror du den slags påtaget flæberi kan skjule en alvorlig forbrydelse? Du har jo selv opført dig som en liderlig luder ved at sige ja til et afskyeligt og uanstændigt ægteskab. Du åbner dit skamløse skød for din mands morder, og med sjofel kælenhed gør du dig lækker for den mand der har myrdet din søns far. Det er sådan hopper gør: de slutter sig til den hingst der sejrer over deres mage. Kun dyr opfører sig sådan, parrer sig i flæng til alle sider, men du har gjort præcis det samme: du har jo glemt din første ægtemand! Og når jeg spiller tåbe, er der gode grunde til det, for jeg er ikke et øjeblik i tvivl om at en mand der har dræbt sin bror, kan fare lige så hæmningsløst og grusomt frem mod sine andre slægtninge. Af den grund er det klogere at virke ubegavet end forstandig, for jeg kan redde livet ved at spille rablende forrykt. Dybt i mig sidder altid længslen efter hævn for mordet på min far, men jeg lur på en lejlighed, jeg venter på det rette øjeblik. Hver ting til sin tid! Når man står over for så lunefuldt og så brutalt et menneske, skal der mere end almindelig opfindsomhed til. Nej, du har ingen grund til at jamre over mit vanvid - du skulle hellere sørge over din egen skam. Dit eget syge sind burde du græde over, ikke andres! Og alt det øvrige, det skal du sørge for at tie stille med!" Med disse sviende bebrejdelser tvang han sin mor tilbage til et mere ærbart liv, og til at indse at den gamle kærlighed var mere værd end øjeblikkets fristelser.

6,15 Da Fenge vendte hjem, kunne han ikke finde spionen nogen steder: han ledte længe og ihærdigt, men ingen mente at have set ham nogetsteds. For morskabs skyld spurgte de også Amlø om han havde set noget spor af manden, og han svarede at han var røget ned i lokummet, og da han kom ud forned var han blevet begravet i lort, hvorefter svinene havde ædt ham op. Det svar udtrykte ganske vist den rene skære sandhed, men de der hørte det, lo bare ad det eftersom det lød aldeles tosset.

6,16 Fenge var stadig overbevist om at stedsønnen snød ham, og ville helst rydde den mistænkelige person af vejen, men han turde ikke gøre alvor af det

af frygt for hvad Amleds bedstefar Rørik og hans egen kone ville sige. Derfor besluttede han sig for at lade den britiske konge slå ham ihjel så han selv kunne spille uskyldig mens en anden gjorde arbejdet. I sin trang til at skjule sin egen brutalitet foretrak han altså at trække en ven gennem sølet, frem for selv at tage skammen på sig.

Fra: *Saxo Grammaticus, Gesta Danorum, Danmarkshistorien, bind 1. Oversat af Peter Zeeberg. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Gads Forlag, 2005.*